

PAPER

TA'LIM SOHASIDAGI INVESTITSİYALARNI KENGAYTIRISHNING JANUBIY KOREYA TAJRIBASI

Boborajabova Sadoqat Farxod qizi ^{1,*} and Rashidov Mels Karimovich ²

¹NDKTU “Iqtisodiyot va menejment” kafedrası assistenti

²NDKTU “Iqtisodiyot va menejment” kafedrası PhD, i.f.d.

* boborajabova@gmail.com

Abstract

Ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar nafaqat bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki inson kapitali sifatini oshirish orqali mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasida asosiy poydevor bo'lib xizmat qiladi. Investitsiyalar ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quv dasturlarini yangilash va zamonaviy metodlarni joriy etish imkonini beradi. Bu esa malakali, bilimli va innovatsion fikrlovchi yoshlarni tayyorlash orqali mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar yetishib chiqishiga zamin yaratadi. Quyidagi maqolada Janubiy Koreyaning ta'limga berayotgan e'tibori, tajribasi va mavjud ko'rsatkichlari misol sifatida olingan va tahlil qilingan.

Key words: investitsiyalar, inson kapitali, rivojlanish strategiyasi.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqobat sharoitida ta'lim sohasining rivojlanishi mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy farovonligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ta'limga kiritilgan mablag'lar uzoq muddatli davrda iqtisodiyotning yuqori sur'atlarda rivojlanishiga xizmat qiladi. Bilimli va malakali ishchi kuchi ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, yangi texnologiyalarni tezroq o'zlashtiradi hamda yangi ish o'rinlari yaratadi.

Asosiy qism

Ta'lim sohasidagi investitsiyalar ilm-fan va tadqiqot faoliyatini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi. Universitet va ilmiy markazlarda qo'llab-quvvatlangan innovatsion loyihalar texnologik yangiliklar, startaplar va raqamli transformatsiyaning asosiy drayveriga aylanadi. Ta'limga qaratilgan investitsiyalar jamiyatda ijtimoiy adolat va imkoniyatlar tengligini ta'minlaydi. Maktab va oliy ta'lim infratuzilmasining kengayishi chekka hududlardagi aholiga ham sifatli ta'lim olish imkonini beradi. Bu esa ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olish va barqaror taraqqiyotga erishishga xizmat qiladi. Ta'lim sifatini oshirish orqali mamlakatlar global iqtisodiy maydonda o'z pozitsiyalarini

mustahkamlaydi. Xalqaro darajadagi malakali kadrlar eksporti, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirish imkoniyatlari kengayadi. So'nggi yigirma yil ichida Koreya ta'limni yaxshilash uchun nima qilish mumkinligini ko'rsatdi. U yaxshiroq ta'limga bo'lgan talabni qondirish uchun sinflar soni va dars soatlarini uzaytirdi va barcha ijtimoiy-iqtisodiy darajadagi talabalar imtihonlarda, jumladan, Xalqaro talabalarni baholash dasturi (PISA) bo'yicha murakkab muammolarni hal qilish ko'nikmalarini yaxshi o'tkazdilar. Taxminan 1990-yildan beri boshlang'ich va o'rta maktabga qabul qilish darajasi deyarli universal bo'lib kelgan va hozirda koreys yoshlarining 86 foizi oliy ta'lim dasturlariga o'qishga kiradi. Taxminan 1975 yildan 1990 yilgacha boshlang'ich va o'rta ta'limda misli ko'rilmagan o'sish kuzatildi, bunda mamlakat ham tez sur'atlar bilan rivojlandi. Keyinchalik oliy ta'limda mutanosib o'sish kuzatildi va hozirgacha davom etmoqda. Konfutsiylikning uzoq an'analari jamiyatni o'rnatdi, unda olim ijtimoiy ierarxiyaning eng yuqori pog'onasida o'tiradi va bilimga erishish ustuvor hisoblanadi. Koreyada o'qimishli odam shuning uchun juda hurmatga sazovor. Biroq, hatto oddiy koreyslar ham davlat xizmatchisi bo'lish uchun Kwageodan (qarindoshlik va siyosiy aloqalarga unchalik ahamiyat bermaydigan davlat xizmatining qattiq imtihonidan) o'tish orqali ushbu oliy tabaqaning hurmati va imtiyozlaridan bahramand

bo'lishlari mumkin edi. Iste'dodlarni demokratlashtirish hayotni o'zgartirish uchun ta'limning kuchiga katta hissa qo'shdi.

Shu bilan birga, 1910 yildan 1945 yilgacha bo'lgan yapon istilosiga qarshi milliy harakatda ta'lim orqali iqtisodiy o'z-o'zini ta'minlash va milliy rivojlanish muhimligiga katta e'tibor qaratildi. Bu butun mamlakat bo'ylab 3000 ga yaqin xususiy maktablarning tashkil etilishiga olib keldi va bu Koreya ta'lim tizimini mustahkamladi. Keyinchalik sodir bo'lgan halokatli Koreya urushi mamlakatni har qanday ijtimoiy, jismoniy va iqtisodiy kapitaldan mahrum qildi. Qayta tiklash jarayoni Koreyaning o'z shartlari va mashaqqatli mehnat evaziga amalga oshirildi. Koreya iqtisodiyotining keskin o'sishi koreyslarning oliy ta'limga bo'lgan ahamiyatiga ham katta hissa qo'shdi. So'nggi 25 yil ichida mamlakat ta'limga investitsiyalardan 10 foiz atrofida daromad olishning favqulodda yuqori sur'atini amalga oshirdi. Koreya Texnologiya va Ta'lim Universitetidan doktor SooBong Uh ta'kidlaganidek, "Yoshlar o'z pullarini bankda saqlashdan ko'ra ta'limga sarmoya qilishlari oqilona".

Ikkinchidan, Koreyada oliy ma'lumot olish uchun katta va o'sib borayotgan ish haqi mukofoti mavjud. Masalan, 2007 yilda kollej bitiruvchilari o'rta maktab ma'lumotiga ega bo'lgan hamkasblariga qaraganda 2,5 baravar ko'p maosh oladilar. Mamlakatning jadal sanoatlashuvi bilan Koreyaning mehnat bozori ta'lim darajasi bo'yicha yuqori darajada segmentlangan. Shunday qilib, oliy ma'lumot olish birlamchi mehnat bozoriga kirish uchun zarur hisoblanadi. Qisman bu munosabatlar natijasida, konfutsiylik an'analarga qo'shimcha ravishda, ta'lim hokimiyat va ta'sir mavqelari bilan bog'liq: o'nta yirik universitet bitiruvchilari yuqori davlat lavozimlarining deyarli to'rtidan uch qismiga ega.

Hukumat, shuningdek, ta'limga sarmoya kiritish bo'yicha izchil majburiyatni ko'rsatmoqda: Ta'lim vazirligining byudjeti 29 milliard AQSh dollarini tashkil etadi, bu 1990 yildagidan olti baravar ko'p. Bu markaziy hukumat xarajatlarining taxminan 20 foizini tashkil qiladi. Koreyaliklar ham ta'limga pul sarflashga tayyor. Koreya hukumati yalpi ichki mahsulotning 3,4 foizini rasmiy ta'limga sarflaydi; xususiy va norasmiy ta'limni hisobga olganda, bu miqdor 10 foizga yaqinlashadi. O'qituvchilar ushbu sarmoyaning asosiy qismi sifatida ko'riladi: Koreya o'qituvchilarning ish haqi miqdori bo'yicha 10-o'rinni egallaydi. O'n besh yillik xizmatdan so'ng koreys o'qituvchilari uchinchi o'ringa ko'tarilib, vaqt o'tishi bilan sarmoyalar sezilarli darajada oshib borishini ko'rsatmoqda.

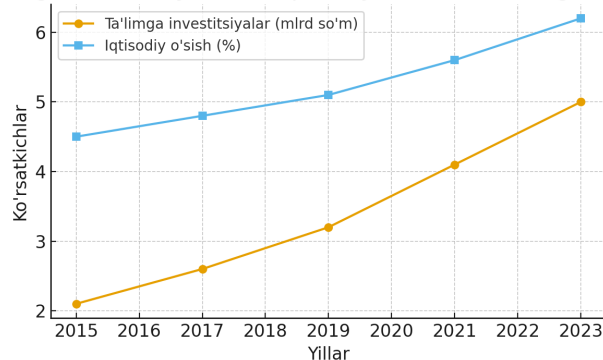
Boshqa yuqori natijalarga erishgan davlatlar singari, o'qituvchilik ham juda raqobatbardosh kasbdir. Boshlang'ich maktab o'qituvchilari uchun o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari cheklangan miqdordagi joylar va tanlab kirishga ega, o'rta maktab o'qituvchisi bo'lishga qiziqqan o'quvchilar uchun esa hech qanday cheklovlar belgilanmagan: barchasi tayyorgarlik dasturiga kirishi mumkin, ammo atigi 20 foizi o'rta maktab o'qituvchisi sifatida ish topadi. Boshlang'ich dastur uchun tanlovliklik ish o'rinlari uchun raqobatning ko'p emasligini anglatadi; Boshlang'ich maktablarda bo'sh ish o'rinlari mavjud bo'lganidek, nomzodlar soni deyarli yo'q. O'qituvchilar yiliga 600 soatdan kam ishlaydi, ammo sinflar soni 37-50 o'quvchini tashkil qiladi. Mahalliy o'qituvchilar uyushmalari shahar va viloyat darajasida mavjud. Koreya o'qituvchilari uyushmasi (KFTA) ushbu uyushmalarning markaziy vakili bo'lib, har yili Ta'lim va inson resurslarini rivojlantirish vazirligi bilan o'qituvchilar farovonligini muhokama qilish uchun uchrashadi. Shuningdek, uchta o'qituvchilar kasaba uyushmasi mavjud. Maktab direktori lavozimi yaqin vaqtgacha o'qituvchilar kasaba uyushmalari tanlov jarayoni va nomzodning qobiliyatini tekshirishni shubha ostiga qo'yishni boshlagan paytga qadar yuqori darajada bo'lib kelgan.

O'zbekistonda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri Qo'ngratbay Sharipov va Seul shahrining ma'muriy masalalar bo'yicha birinchi vitse-meri Kim Tae Gyun o'rtasidagi oliy

darajadagi uchrashuvi bo'lib o'tdi va unda tomonlar ikki tomonlama hamkorlikning hozirgi holatini ko'rib chiqdilar va asosiy akademik va texnik sohalarida hamkorlikni kengaytirish yo'llarini muhokama qildilar. Vazir Sharipov ikki davlat o'rtasida oliy ta'lim sohasidagi aloqalar izchil rivojlanib borayotganini ta'kidlab, O'zbekistonda Janubiy Koreyaning to'rtta universitet filiali faoliyat yuritayotgani, koreys tili va adabiyoti yo'nalishi bo'yicha yo'nalishlar, 180 nafardan ortiq talabalarni qamrab olgan qo'shma ilmiy tashabbuslar mavjudligini ta'kidladi. Takliflar orasida Janubiy Koreya oliy o'quv yurtlari mutaxassislarini O'zbekistonga taklif etish, qo'shma ilmiy-amaliy markazlar va texnoparklar tashkil etish bo'yicha takliflar kiritildi. Shuningdek, tomonlar Koreya xalqaro hamkorlik agentligi (KOICA) orqali ko'ngilli o'qituvchilarni jalb qilish va hamkorlikdagi loyihalarni ishlab chiqish imkoniyatlarini o'rgandilar. Uchrashuvning asosiy yo'nalishi o'zbekistonlik talabalarning muhandislik va axborot texnologiyalari bo'yicha xalqaro grant dasturlarida kengroq ishtirokini ta'minlashga qaratildi. Har ikki tomon hamkorlikni kengaytirish va uzoq muddatli akademik va ilmiy hamkorlikni yo'lga qo'yish bo'yicha aniq chora-tadbirlarni belgilab, muloqotni harakatga aylantirishga intildi.

Investitsiyalar yangi maktab va universitetlar qurish, laboratoriyalar, IT-parklar, kutubxonalar hamda raqamli ta'lim platformalarini joriy etish imkonini beradi. Bu esa ta'lim jarayonining sifati va samaradorligini oshiradi.

ta'limga investitsiyalar va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ayni globallashuv davrida xalqaro talablarga moslashish yoki xalqaro tajribalardan unumli foydalanish iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biridir, xususan ta'lim sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalar mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlaydigan asosiy omildir. Ular inson kapitali sifatini oshiradi, innovatsiyalarni rivojlantiradi, ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydi va global raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Shu sababli, davlat va xususiy sektor hamkorligida ta'limga investitsiyalarni oshirish, ularni samarali boshqarish va natijadorligini baholash muhim strategik vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" gi PF-60-son Farmoni.
2. Ikkinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumi 2023 yakunlari

3. "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida" qonun
4. Мелкумов Я. С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирование инвестиционных проектов. – М.: ДИС, 2016. – 344 с.
5. Предпринимательское право: курс лекций / Под ред. Н.И. Клейн. М. 1993. С. 143.
6. Investitsiya. Darslik. J.R.Zaynalov, S.S.Aliyeva, N.X.Ruzibayeva.Toshkent. "Iqtisod-moliya" 2020y, 480 bet.
7. <https://yuz.uz/uz/news/bugungi-xarajat-ertangi-daromad-talinga-ajratilgan-investitsiya-ozini-oqlaydi>
8. <https://stat.uz/uz/>
9. <https://inlibrary.uz/index.php/mead/article/view/94958>